

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

عنوان : تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی

استاد راهنما : دکتر سعید نایب

استاد مشاور : دکتر خشایار سید شگری

استاد داور : دکتر منیژه هادی نژاد

پژوهشگر : روح الله ذاکری

بهار ۱۳۹۱

الله أكبر

تقدیم به :

پدری بزرگوار و مادری مهربان که هستی ام بخشیدند صفا بخش جسم و جانم هستند.

تشکر و قدردانی :

سپاس خدای علیم و مهربان که هدایتگرم در جهت تحصیل علم و دانش گردید و همورا می طلبم که توفیق خدمت ارزانیم دارد.

تشکر و قدردانی از زحمات اساتید محترم , جناب آقای دکتر سعید نایب و جناب آقای دکتر خشایار سید شکری که علاوه بر دروس نظری در تمام مراحل تحقیق از راهنمائیهای منطقی , خردمندانه و راهگشای ایشان بهره مند شدم .

روح اله ذاکری جزه ئی

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب روح الله ذاکری دانشجوی کارشناسی ارشد رشته توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی با شماره دانشجویی ۸۶۰۸۰۹۶۹۷۰۰ اعلام می‌نمایم که کلیه مطالب مندرج در این پایان نامه با عنوان تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی حاصل کار پژوهشی خود بوده و چنانچه دستاوردهای پژوهشی دیگران را مورد استفاده قرار داده باشم، طبق ضوابط و رویه‌های جاری، آنرا ارجاع داده و در فهرست منابع و مأخذ ذکر نموده‌ام. علاوه بر آن تاکید می‌نمایم که این پایان نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر ارائه نشده و چنانچه در هر زمان خلاف آن ثابت شود، بدینوسیله متعهد می‌شوم، در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام توسط دانشگاه، بدون کوچکترین اعتراض آنرا بپذیرم.

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۱۳۹۱/۰۲/۱۰

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای روح اله ذاکری جزه ئی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷/۷۵ بحروف هفده و هفتاد و پنج صدم با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۳	فصل اول : کلیات تحقیق
۴	۱-۱- مقدمه
۵	۱-۲- بیان مسئله
۶	۱-۳- اهداف تحقیق :
۶	۱-۴- سؤال تحقیق
۶	۱-۵- فرضیه های تحقیق
۷	۱-۶- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق :
۸	۱-۷- مدل تحقیق :
۸	۱-۸- روش تحقیق :
۹	۱-۹- جامعه آماری و حجم آن :
۹	۱-۱۰- روش گرد آوری اطلاعات :
۹	۱-۱۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات :
۹	۱-۱۲- محدودیت های تحقیق :

- ۱-۱۲-۱: عدم وجود مطالعات تجربی با دیدگاه تئوریک مشابه: ۹.....
- ۲-۱۲-۱: محدودیت های موجود به منظور جمع آوری اطلاعات: ۱۰.....
- ۳-۱۲-۱: محدودیت های تکنیکی: ۱۰.....
- فصل دوم: مبانی نظری پیرامون اعتماد در حوزه ادبیات اقتصادی..... ۱۱
- ۱-۲-۱- مقدمه..... ۱۲
- ۲-۲- تعاریف..... ۱۴
- ۱-۲-۲- سرمایه اجتماعی..... ۱۴
- ۲-۲-۲- اعتماد: ۱۸.....
- ۳-۲- نحوه تاثیر گذاری اعتماد بر متغیرهای اقتصادی..... ۲۳
- ۱-۳-۲- اثر اعتماد بر توسعه مالی:..... ۲۳
- ۱-۱-۳-۲- استفاده از چک:..... ۲۳
- ۲-۱-۳-۲- تخصیص سبد دارایی:..... ۲۳
- ۴-۱-۳-۲- قرض:..... ۲۴
- ۴-۳-۲- قرض به دوستان و خانواده:..... ۲۴
- ۲-۳-۲- اثر اعتماد بر عملکرد و کارایی دولت:..... ۲۶
- ۳-۳-۲- اثر اعتماد بر ساخت و انباشت سرمایه انسانی:..... ۲۶
- ۴-۳-۲- اثر اعتماد بر نوآوری:..... ۲۶

- ۲۷-۳-۲-۵ اثر اعتماد بر تغییر نرخ پس انداز و سرمایه گذاری: ۲۷
- ۲۷-۳-۲-۶ اثر گذاری اعتماد بر رشد اقتصادی از طریق کاهش هزینه مبادلاتی: ۲۷
- ۲۸-۳-۲-۷ اثرات دیگر: ۲۸
- ۲۸-۳-۲-۴ شاخصهای تبیین کننده اعتماد (شیوه های ارزیابی اعتماد و شاخص های آن): ۲۸
- ۲۳-۳-۲-۵ مروری بر مطالعات انجام شده..... ۳۳
- ۳۳-۳-۲-۱ مطالعات انجام شده در خارج..... ۳۳
- ۳۷-۳-۲-۲ مطالعات انجام شده در ایران..... ۳۷
- ۴۰-۳-۲-۶ خلاصه..... ۴۰
- فصل سوم: مبانی نظری الگوهای ارزیابی کننده تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی.. ۴۳
- ۴۳-۳-۱ مقدمه ۴۳
- ۴۴-۳-۲ مبانی نظری رشد اقتصادی و اعتماد: ۴۴
- ۴۵-۳-۲-۱-۱ مروری بر الگوی رشد نئو کلاسیکی: ۴۵
- ۴۷-۳-۲-۲-۲ مدل‌های رشد درونزا: ۴۷
- ۴۷-۳-۲-۲-۳ مدل AK یا مدل رشد درونزای محدب (۱۹۹۰): ۴۷
- ۴۸-۳-۲-۲-۲-۲ الگوی رشد درونزا با تاکید بر انباشت سرمایه انسانی (لوکاس ۱۹۸۸): ۴۸
- ۵۰-۳-۲-۲-۳-۳ الگوی رشد درونزا با تاکید بر تحقیق و توسعه: ۵۰
- ۵۲-۳-۲-۲-۳-۱ استخراج تعادل بلند مدت سطح درآمد: ۵۲

- ۳-۲-۲-۳-مقایسه مدل رگرسیون فرم خلاصه شده با مدل سولو تعمیم یافته : ۵۳
- ۳-۳-روش ایشی و سوادا..... ۵۶
- ۳-۴-الگوهای سری زمانی ۵۸
- ۳-۵-الگوی تصحیح خطا: ۵۹
- ۳-۶-هم انباشتگی ۶۰
- ۳-۷-توابع عکس العمل ۶۱
- ۳-۸-کمی سازی داده های کیفی (فازی): ۶۱
- ۳-۹-خلاصه ۶۱
- فصل چهارم: ارزیابی اثر اعتماد بر رشد اقتصادی در ایران ۶۳
- ۴-۱-مقدمه ۶۴
- ۴-۲-سرمایه اجتماعی در ایران ۶۴
- ۴-۳-شاخص های اندازه گیری سرمایه اجتماعی ۶۶
- ۴-۴-بیان مدل و داده ها ۶۷
- ۴-۴-۱-مدل تحقیق: ۶۹
- ۴-۴-۲-الگوی تصحیح خطا ۶۹
- ۴-۵-تعیین وقفه بهینه در مدل VAR ۷۱
- ۴-۶-آزمون هم انباشتگی: ۷۱

۷۲ تخمین الگوی VAR و توابع عکس العمل:
۷۵ تحلیل شوک داده ها و مدت استهلاک آنها:
۷۸ تجزیه واریانس:
۷۹ خلاصه
۸۱ فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات
۸۲ ۱-۵- نتیجه گیری:
۸۴ ۲-۵- پیشنهادات:
۸۶ منابع
۸۶ منابع فارسی :
۸۸ منابع انگلیسی :
۸۹ ضمایم

فهرست شکل ها

شکل (۱-۲) - چارچوب سنجش سرمایه اجتماعی در پیمایش جهانی سرمایه اجتماعی (۱۹۹۹). اخذ:	حسینی، ۴۷: ۱۳۸۴.....
۳۰

فهرست جداول

- جدول ۴-۱- نتایج حاصل از الگوهای تصحیح خطا ۷۰
- جدول ۴-۲- تعیین تعداد وقفه های بهینه در مدل VAR ۷۱
- جدول ۴-۳- نتایج حاصل از آزمون یوهانسن بین متغیرهای مدل ۷۲
- جدول ۴-۴- نتایج حاصل از تخمین مدل VAR ۷۳
- جدول ۴-۵- نتایج حاصل از تحلیل شوک داده ها ۷۵

فهرست نمودارها

نمودار ۴-۱- نمودار واکنش اندازه دولت به رشد سرمایه گذاری..... ۷۶

نمودار ۴-۲- نمودار واکنش تولید ناخالص داخلی به تعداد فارغ التحصیلان..... ۷۷

نمودار ۴-۳- نمودار واکنش تولید ناخالص داخلی به رشد شاخص اعتماد..... ۷۸

چکیده

سرمایه اجتماعی یکی از مفاهیمی است که در چند سال اخیر مورد توجه اقتصاددانان قرار گرفته و مطالعات گسترده ای در باب نحوه اثرگذاری آن بر روی اقتصاد صورت گرفته است. مفهوم سرمایه اجتماعی یک مفهوم گسترده است که از مولفه های مختلفی مانند اعتماد، هنجارها و غیره تشکیل شده است که به منظور بررسی دقیق تر سرمایه اجتماعی بر روی اقتصاد باید هر یک از این مولفه ها را به صورت جداگانه بررسی کرد. به این منظور در پایان نامه حاضر به بررسی اثر اعتماد بر روی رشد اقتصادی که یکی از اصلی ترین مولفه های سرمایه اجتماعی می باشد، پرداخته می شود. بررسی مدل های مورد استفاده در تجزیه و تحلیل تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی حاکی از آن است که مدل های اقتصادسنجی در مقایسه با سایر مدل های مورد استفاده در تجزیه و تحلیل تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی از امتیازات خاصی برخوردار هستند. مدل های اقتصادسنجی تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی، قانونمندی حاکم بر روابط بین متغیرهای مدل را به آینده تسری می دهند. بنابراین بکارگیری این مدل ها مستلزم وجود ثبات در رفتار افراد و در دسترس بودن تعداد زیادی مشاهدات تاریخی است. اما مدل های دیگر، اتکای چندانی به سری های زمانی تاریخی ندارند و بیشتر بر جهت گیری ها، سیاست ها و استراتژی های طراحی شده توسط سیاستگذاران بخش های اقتصاد، متکی است. در ایران سری های زمانی طولانی و با دوره های تناوب کوتاه مدت به اندازه کافی در دسترس نیست. لذا ما جهت بررسی تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی در این تحقیق از مدل VAR و

GLS استفاده نموده ایم که از متغیرهای زیر استفاده شده است:

GDP: تولید ناخالص داخلی

CAP: سرمایه گذاری

OIL = درآمدهای نفتی

HA = تعداد فارغ التحصیلان آموزش عالی

S = نسبت چکهای برگشتی به چکهای صادره به عنوان شاخص منفی اعتماد

POP = جمعیت

نتایج برآورد نشان می دهد که تاثیر اعتماد به عنوان سرمایه اجتماعی بر رشد اقتصادی مثبت بوده است. نکته آنکه تاثیر یک شوک منفی ناگهانی بر شاخص اعتماد که موجب کاهش رشد تولید ناخالص داخلی می گردد، در دو سال اول خود را نشان می دهد. همچنین تاثیر نسبت فارغ التحصیلان به عنوان سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی مثبت بوده است. نکته آنکه شوک مثبت ناگهانی در تعداد فارغ التحصیلان موجب افزایش رشد تولید ناخالص داخلی در سال های بعد از آن خواهد شد. شایان ذکر است نتایج برآورد مدل در روش GLS نتایج تا حدودی مشابه را داشته است که در ضمیمه پایان نامه آورده شده است.

فصل اول :

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

اعتماد به معنای باور به عملی است که از دیگران انتظار می رود. این باور بر مبنای این احتمال است که دیگران کارهای به خصوصی را انجام می دهند یا از انجام آن پرهیز می کنند. فوکویاما اعتماد را به عنوان احساس آرامش دو جانبه که به همراه قبول و پذیرش کلام، تعهدات و رفتار یکدیگر است. تعریف می کند. مفهوم اعتماد ممکن است برای پیش نگری رفتار یک شریک با توجه به تعهدات و الزامات او و امکان پیش بینی رفتار او در مذاکرات و تعاملات در حالی که او ممکن است با رفتار فرصت طلبانه نیز مواجه باشد، بیان شود. در ادبیات اعتماد، آن را به انواع مختلفی تفکیک می کنند و پژوهشگران از دست کم سه نوع متفاوت از اعتماد یاد کرده اند:

اعتماد بستگان و خویشاوندی: که بیان کننده داشتن حس آرامش بخش نسبت به افراد جامعه به افراد خانواده، نزدیکان و دوستان است.

اعتماد اجتماعی (میان افراد): اعتماد یعنی باور به درستی و درستکاری فرد یا گروه در جامعه، برای سپردن، یا انجام کار بدون داشتن نگرانی، یا نیاز به تحقیق اولیه یا نظارت و کنترل و تردید در عواقب آن.

اعتماد نهادی: که ناظر بر احساس افراد نسبت به نهادها و یا حرفه های مختلف و یا فنی بخشهای مختلف دولتی می باشد.

¹ F.Fukuyama

اما آنچه در بررسی ادبیات رابطه اعتماد و رشد اقتصادی مورد نظر می باشد، اعتماد تعمیم یافته (که همان مورد دوم می باشد) است که منظور اعتماد به افراد ناشناس می باشد. طبق نظر فوکویاما اعتماد حاکم بر روابط میان اعضای خانواده یا قوم و قبیله لزوماً به روابط افراد در جامعه سرایت نمی کند. در اینجا اعتماد تعمیم یافته است که مهم می باشد. بطور معمول، سطح اعتماد در میان خانواده ها در همه جوامع بالاست. آنچه باعث ایجاد تفاوت‌های اساسی میان کشورها و مناطق می شود میزان اعتماد تعمیم یافته است. لذا ما در این تحقیق برآنیم تا تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی در ایران را مورد بررسی قرار دهیم.

۱-۲- بیان مسئله

مفهوم سرمایه اجتماعی که اعتماد یکی از شاخصهای مهم آن است، یک مفهوم فرا رشته ای است که طی پانزده سال اخیر، مورد توجه بسیاری از شاخه های علوم انسانی قرار گرفته است. این مفهوم، به طور کلی بر روابط میان انسانها تمرکز دارد. روابطی که در تمام لحظات زندگی روزمره و در طول عمر انسانها، جریان داشته و رفتار و نگرش آنها را تحت تاثیر قرار می دهد به همین لحاظ سرمایه اجتماعی در هر جایی حاضر است، چه در رفتار با نزدیکان و دوستان در خانه و مدرسه، چه در رفتار با همکاران و آشنایان در محل کار و تحصیل، و چه در رفتار با مردم در جامعه، ادبیات سرمایه اجتماعی تا به حال، علاوه بر طراحی نظری این مفهوم در پی آن بوده که اهمیت این روابط را از لحاظ تجربی نیز به اثبات رساند. این نگرش، کامل تر از نگرشی است که به صورت سنتی در علم اقتصاد وجود دارد چرا که روابط میان افراد جامعه را نیز در تحلیل خود وارد می کند. غالب تحلیل های اقتصاد خرد، معطوف به بهینه یا بی های فردی است و روابط میان افراد در معاملات آن جایی ندارد در این تحلیل ها اطلاعات، کامل و متقارن فرض شده و رفتارها قابل پیش بینی است. این نگرش، فاصله زیادی با دنیای واقعی دارد. بازیگران صحنه اقتصاد، از اطلاعات نامتقارنی برخوردارند و به همین خاطر، قیمت ها دچار انحراف می شوند و کارکرد اصلی خود را در اقتصاد بازاری از دست می دهند. این مساله باعث بروز مشکلاتی چون انتخاب بد و مخاطره اخلاقی می

شود و منابع را به صورت ناکارآمد تخصیص می دهد. در نهایت، اقتصاد را از هدف اصلی خود، که تخصیص بهینه منابع محدود برای نیازهای نامحدود است، دور می کند و قدرت تحلیل را از نظریه های اقتصادی می گیرد. پیدایش اقتصاد اطلاعات در دهه ۹۰ و به طور کلی وارد کردن احتمالات در تحلیل های اقتصادی، در حقیقت واکنشی به این محدودیت بزرگ بود تا نظریه های اقتصادی را به دنیای واقعی نزدیک تر سازد. مفهوم سرمایه اجتماعی که اعتماد یکی از اجزاء مهم آن است، رفتار افراد از قابلیت پیش بینی بیشتری برخوردار می شود و حتی در صورت بروز خطا، با آن برخورد سختی می شود. فقدان سرمایه اجتماعی در لایه های مختلف اجتماع نیز مشکلات بسیاری را به همراه دارد. وجود سرمایه اجتماعی، شرط لازم - و نه کافی - برای نتیجه بخشی سرمایه ها و سیاستهای اقتصادی است. بررسی دقیق تر سرمایه اجتماعی، ما را به این مطلب می رساند که بدون این سرمایه، هیچ اجتماعی به هیچ سرمایه ای نمی رسد (رنانی، ۱۳۸۱، ۱۳). به این منظور در این پایان نامه با تمرکز بر جنبه اعتماد که یکی از اصلی ترین مولفه های سرمایه اجتماعی می باشد به دنبال بررسی اثر اعتماد بر روی رشد اقتصادی می باشیم.

۱-۳- اهداف تحقیق :

در این پایان نامه به دنبال رسیدن به اهداف ذیل می باشیم:

۱- شناسایی متغیرهایی که می توانند به عنوان شاخص اعتماد معرفی شوند.

۲- شناسایی میزان اثر اعتماد بر رشد اقتصادی

۱-۴- سؤال تحقیق

آیا تغییرات در اعتماد می تواند باعث تغییرات در رشد اقتصادی گردد؟

با توجه به آنکه اعتماد گویای وضعیتی کیفی - ذهنی از چگونگی روابط افراد یک جامعه بوده کدام

متغیرها تبیین بهتری از این وضعیت را دارد؟

۱-۵- فرضیه های تحقیق

با وجود آنکه اعتماد متغیری کیفی و غیر قابل مشاهده است، امکان اندازه گیری آن وجود دارد.

اعتماد بر رشد اقتصادی اثر مثبت و معنی داری دارد.

۱-۶- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق :

در چند سال اخیر مطالعات گسترده ای در زمینه رابطه بین سرمایه اجتماعی و رشد اقتصادی صورت گرفته و از سرمایه اجتماعی به عنوان عاملی تاثیر گذار بر روی رشد اقتصادی نامبرده شده است . با بررسی در مطالعات صورت گرفته مشاهده می شود که مفهوم سرمایه اجتماعی یک مفهوم گسترده و پیچیده می باشد و جنبه های متفاوتی را در بر می گیرد . به این منظور در پایان نامه حاضر با تمرکز بر جنبه اعتماد که جزء اصلی سرمایه اجتماعی می باشد به دنبال بررسی اثر اعتماد بر روی رشد اقتصادی می باشیم . در این رابطه نیز مطالعات فراوانی انجام گرفته است . بر اساس مطالعات صورت گرفته ، بیان می شود که افزایش اعتماد از طریق کاهش هزینه مبادلاتی کمک به حقوق مالکیت و جنبه های مختلف دیگر می تواند بر کارایی بخش ها و نهادهای مختلف جامعه تاثیر به سزایی داشته باشد. اعتماد به اشخاص کمک می کند تا بتوانند هزینه تشخیص احتمالات را کاهش داده و بررسی شرایط آنها را مقرون به صرفه کند. جامعه ای که از اعتماد و اطمینان بهره می برد، می تواند از طریق تضمین عملکرد و اجرای قراردادها، هزینه های مربوط به سیستم قانونی را نیز کاهش دهد. در ایران مطالعات زیادی در مورد تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی انجام نگرفته است و در بیشتر مطالعات انجام شده در ایران تاثیر جنبه های دیگر سرمایه اجتماعی بر رشد اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است. با بررسی نرخ رشد پرونده های سرانه در محاکم قضایی طی سالهای ۱۳۶۷ تا ۱۳۸۱ مشاهده می شود که میزان رشد پرونده های اختلاس، ارتشاء و کلاهبرداری طی سالهای (۱۳۶۷-۱۳۷۵) که ۶/۶۵ درصد بوده است و در طی سالهای ۱۳۸۱-۱۳۷۵ ۱۶ درصد افزایش یافته که نشان از کاهش اعتماد در میان مردم می باشد. البته میزان رشد پرونده های چک بلامحل طی سالهای (۱۳۶۷-۱۳۷۵) ۱۳/۷۲ درصد بوده است و در طی سالهای ۱۳۸۱-۱۳۷۵ در حدود ۷/۴۱ درصد کاهش یافته است که می توان یکی از دلایل این امر را تغییر قانون چک دانست . در کل با بررسی تمام شواهد به نظر می رسد که طی سالهای اخیر میزان اعتماد در کشور رو به کاهش است که توجه تمام مسئولان و افراد جامعه را می